
Възможно ли е медиацията да замени традиционното правосъдие?

Кристина Горчева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

IV курс, Международни отношения

Медиацията и традиционното правосъдие служат за различни цели в рамките на правните системи, като всяко от тях има свой собствен набор от цели и методологии. Въпреки че медиацията на практика има свойството да допълва традиционното правосъдие, изглежда малко вероятно някога да бъде способна да го замени напълно. Системите на традиционното правосъдие имат за цел преди всичко да отстояват върховенството на закона, да санкционират неправомерните действия и да защитават обществените интереси. От своя страна, медиацията дава приоритет на разрешаването на спорове чрез преговори, сътрудничество и компромис, търсейки често взаимно приемливи решения, а не възлагайки вина или наказание.

Традиционните правосъдни системи са подсилени с т.нар. „правни гаранции“, като например справедлив процес, защита на правата на обвиняемия и съдебен контрол, които гарантират справедливост и защита на индивидуалните права. За разлика от тях медиацията, въпреки че може да възприема правни принципи, обикновено действа извън официалната правна рамка, което може да породи опасения по отношение на отчетността и справедливостта.

Случаи, свързани с тежки престъпления, сложни правни въпроси или диспропорции в силата на страните по даден казус, се оказват неподходящи за медиация, тъй като традиционните правосъдни системи разполагат с механизми. Всъщност един от основните принципи на медиацията, установен както в международни и европейски актове, така и в българския Закон за медиацията, е именно доброволността. Принципът на доброволност при медиацията е ярък пример за несъвместимост между традиционното и алтернативното решаване на спорове. Той не би бил приложим например в случай на трагично загинали младежи в пътно-транспортно произшествие, при което млад шофьор не успява да овладее автомобила си и прегазва двамата пешеходци, вървящи на пешеходната пътека.

Именно сигурността от установените механизми за прилагане на правото липсва при разглеждане на правилата при медиацията както според различни националноправни системи, така и в правилата на международни организации и центрове за решаване на спорове като Международната търговска камара - според които резултатите от медиацията зависят изцяло от субективното желание на страните, което може да е съвсем недостатъчно, ако едната страна откаже да се придържа към постигнатото чрез медиация споразумение например.

По повод на последното се оказва, че именно международни актове като Конвенцията на Организацията на обединените нации за изпълняване на международни споразумения в резултат на медиация - „Сингапурската конвенция“, биха били необходими за затвърждаването на процедурата като същинска алтернатива на съда, така че медиацията да представлява по-изгодна и по-бърза опция за международни частни спорове - включително в сравнение с международния търговски арбитраж и свързаната с прилагането на арбитражни решения „Нюйоркската конвенция“.

Макар че медиацията може да предложи по-бърза, по-рентабилна и гъвкава алтернатива на съдебния процес, тя може да не осигури равен достъп до спазване на постигнатото чрез нея решение особено на територията на Европейския съюз. Допълнително медиацията в ЕС към момента е неспособна да доведе до същинско правосъдие на лица с ограничени ресурси, изправени пред дисбаланс на властта или подложени на системна дискриминация въпреки неизменно наличните опции за безвъзмездно провеждане на медиационни „сеанси“ или процедури на територията на Съюза. Оказва се, че различни правни системи като тази на Федерална република Германия интегрират методи за алтернативно решаване на спорове, включително медиация, арбитраж, преговори, помирение, за да облекчат натовареността на съдилищата, да намалят разходите и да дадат възможност на страните да решават конфликти с друга страна лично, активно и по-изгодно, което в случаи на липса на достатъчно ниво на гъвкавост при алтернативните способности за решаване на спорове се оказва неефективно. У нас медиацията в рамките на Центъра за спогодби и медиация към СРС и СГС например се оказва достатъчно успешна за мащабите си, но същевременно съвсем недостатъчна на фона на броя висящи съдебни производства и още по-голямото количество спорове със сериозен потенциал за отнасяне към съда. Всъщност с измененията по българския ГПК се очаква отдавна наложителното установяване на положението на и работата на центрове по медиация към съдилищата, в които да се провеждат задължителната медиация с участието на медиатори юристи, които невинаги се оказват най-успешните посредници в такива процедури. Всъщност медиатори с образование в сферата на психологията се оказват едни от най-успешните кадри, работещи „pro bono“ в СРС у нас, но и в рамките на центрове по медиация като този на спомената Международна търговска камара в Париж например.

Така интегрирането на задължителната медиация в правото на една държава или дори като алтернатива на традиционното правоприлагане неизбежно върви ръка за ръка

с правни и професионални предизвикателства, включително спазване на международните стандарти, осигуряване на квалификация на медиаторите и преодоляване на конфликти на интереси. Наистина медиацията предлага ясни предимства в сравнение с традиционните съдебни системи, като дава възможност на страните да участват активно в изработването на решенията, приложими за тях самите и насърчавайки диалога и разбирателството, тя е гъвкава и ефективна, способна да облекчава натовареността на съдилищата и да намалява разходите по решаването на един спор предвид изключителните свобода и гъвкавост, които предлага.

Нещо повече, задължителната медиация отразява по-широката обществена промяна към нова култура на общуване в правната сфера, като се набляга на диалога, сътрудничеството и съпричастността вместо на състезателните подходи. Така се оказва, че медиацията не може да замени изцяло традиционните правосъдни системи поради различните цели, принципи, правила и най-вече неналичните правни гаранции за защита при разглеждането на сложни производства, но със сигурност паралелното съществуване на медиацията редом с механизмите установените правни системи както в континентална Европа, така и в „common law“ би довело до значителни ползи както за гражданите, така и за съдебните органи на една държава.

В заключение, въвеждането на задължителна процедура по медиация при определени производства в българския ГПК представлява стъпка в посока спазване на международните стандарти, признаване на професионалните предизвикателства и съобразяване с принципите на новата съвременна култура на общуване, въведена от съвременната реалност на „инстантна комуникация“. Утвърждаването на медиацията като основен компонент на съвременните правосъдни системи е способно да насърчи достъпа до правосъдие и не по-малко възприемането на съвместното решаване на спорове, което само по себе си в дългосрочен план би довело до култивирането на едно по-справедливо и приобщаващо бъдеще за поколения напред. Въпреки оптимистичната перспектива обаче медиацията остава недостатъчно добре застъпена и несъвсем достойна да замени традиционното правораздаване изцяло.